

JOHAN MYHRMAN

Svar till Söderberg

Johan Söderbergs [1995] kommentar till min bok *Hur Sverige blev rikt* (Myhrman [1994]) är varmt välkommen. Jag hade hoppats på just ett sådant positivt mottagande från de ekonomisk-historiska fackmännen. Jag ser nämligen min bok som en början till en utveckling av ekonomisk teori till en bred samhällsvetenskaplig teori där politiska, sociala och kulturella aspekter får större utrymme än i traditionell nationalekonomi. Alltsedan Ronald Coases tidiga arbeten har vi känt till transaktionskostnadernas betydelse, men det är symptomatiskt för svårigheten att göra något nytt i vetenskapen att det tog ända till 1970-talet innan man insåg att det är i informationsproblemen och i informationskostnaderna som det revolutionerande nya låg.

Det var när spelteorin började hantera upprepade spel, med eller utan perfekt information, som vägen öppnade sig mot en samlad syn på samhällsvetenskaperna. Begrepp som sedvänja, seder och bruk, normer och olika moralkodex får plötsligt en viktig och rationell mening i en värld där människor inte bara är anonyma atomer och där man inte alltid kan lita på

*JOHAN MYHRMAN innehar Jacob Wallenbergs forskningsprofessur i ekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm med särskild inriktning på det svenska näringslivets utveckling och den ekonomiska politiken. Hans forskning var tidigare mest inriktad mot internationell makro- och penningteori. Numera handlar den om institutionell ekonomi. Under 1994 publicerades hans bok *Hur Sverige blev rikt*.*

att överenskommelser hålls. Istället för att överlämna dessa begrepp till sociologi, kulturhistoria och etnologi kan vi nu själva försöka hantera dem med våra egna metoder. Ett område där jag förutspår en om möjligt ännu större revolution vid ett explicit införande av informationskostnader är statskunskapen.

Institutioner, fasta spelregler och flexibilitet

En som tidigt insåg betydelsen av ett institutionellt synsätt baserat på transaktionskostnader för en ny syn på ämnet ekonomisk historia var Douglass C North. Hans tidigare arbeten från 1971 (med Lance Davis), 1974 (med Robert Thomas) och 1981 representerar en mera "naiv" syn på institutioner där dessa ses som ett sätt att internalisera externaliteter. Ett sådant synsätt implicerar emellertid att institutionerna i ett land blir bättre och bättre med tiden.

Det som framför allt skiljer Douglass North och mig är för det första att jag istället modellerar den politiska processen som en avvägning på marginalen mellan egenintresse och allmänintresse. För det andra har jag en explicit tillväxtteori, medan North bara säger att vissa institutioner leder till "improved economic performance", vilket nog snarare måste tolkas som en statisk effektivitetshöjning. För det tredje analyserar jag mekanismerna för sambanden mellan val av institutionell struktur och ekonomisk tillväxt. För det fjärde har jag en annan förklaring till institutionell förändring än Douglass North.

Johan Söderberg verkar ställa sig positiv till en sådan här ansats. Efter några inledande stycken tar han sedan upp frågan

om institutioner, fasta spelregler och flexibilitet. Han skriver där

"Samtidigt illustreras här några av de problem som ligger i att det ännu saknas en stringent institutionell teori. Är det flexibilitet i institutionerna som bäst främjar ekonomisk utveckling, eller är det tvärtom fasta, bestående och bindande regler som gör att aktörernas handlande kan förutses? Ska ekonomin för att producera så mycket välstånd som möjligt vara befolkad av människor som är helt flexibla och i varje stund är beredda att ändra sitt beteende – och som därför blir svåröversäglbara för sin omgivning – eller ska ekonomin befolkas av regelstyrda människor som är strängt bundna av bestämda normer? Detta är ett teoriproblem. Man kan inte samtidigt skapa maximal flexibilitet och maximal förutsägbarhet.

I de teoretiska partierna i Myhrmans bok är det främst behovet av flexibilitet som betonas, i Nathan Rosenbergs anda. I det inledande teoriavsnittet heter det således: "Det är troligt att det lönar sig att så länge som möjligt undvika att binda sig, att hålla sig med så många valmöjligheter som möjligt (---). Men i de empiriska delarna, som följer längre fram, förskjuts tyngdpunkten. Där poängteras något annat: fasta regler och förutsägbarhet som tillväxtbetingelser" (Söderberg [1995, s 49f]).

Här har nog Johan Söderberg inte läst tillräckligt noggrannt. Vad jag gör i min bok är att fråga vad som är en "optimal" strategi för en individ eller ett företag under stor osäkerhet. Jag kommer därvid fram till att en strategi kan vara att undvika onödiga bindningar för att istället kunna vara flexibel inför oförutsedda händelser. Senare kommer jag fram till att en *alternativ* strategi, när många har samma osäkerhet, kan vara att välja ett regelsystem som visserligen hämmar eller begränsar min individuella flexibilitet, men som samtidigt ger mig ökad förutsebarhet genom vetenskapen att andras beteende begränsas av samma regelsystem.

Reglerna för en fotbollsmatch är ett ex-

empel på detta. Genom att reglerna inte godtyckligt ändras under matchens gång blir spelet bättre. Men inte nog med detta, om reglerna i stort sett hålls permanenta i ett decennium kan man träna ett lag under lång tid för optimal flexibilitet under de givna och därmed trovärdigt fasta reglerna. Det föreligger således ingen konflikt mellan flexibilitet och fasta regler!

Regler bör alltså vara fasta, det är därför vi valt dem. En helt annan fråga är hur och när regler skall ändras. Mitt svar i boken är att regler väljs för att underlätta beteendet *under vissa givna omständigheter*. Om dessa omständigheter ändrar karaktär måste reglerna ändras, annars blir de kontraproduktiva. Svårigheten ligger i att bedöma *när* omständigheterna har ändrats på ett permanent sätt. Detta är institutioners dilemma, men det går inte att undvika. Det hör till de områden där vi har svårt att bete oss optimalt, men sådan är vår värld.

Tillväxt och inflation

Johan Söderberg tar också upp problem av typen maximal ränta, fram till 1864 i Sverige, och hävdar därvid att regler inte alltid ökar flexibiliteten och tillväxten. Han anför moral som förklaring till detta. Men då har han återigen inte förstått min analys. I min politiska teori anför jag just att andra intressen än allmänintresset av tillväxt, tex olika särintressen som adeln och kyrkan, väljer eller genomtrumfar, institutioner som är tillväxthämmande.

Han kritiserar också mitt argument att en låg inflation eller stabilt penningvärde skulle vara tillväxtfrämjande. Hans motexempel är Krimkriget och att stora delar av 1900-talet uppvisat parallell tillväxt och inflation. Poängen i mitt resonemang är att ett *trovärdigt* stabilt penningvärde eliminerar en viktig riskfaktor i näringslivet vilket därför medför en ökad långsiktighet i investeringsverksamheten.

Från 1834 till 1914, i 80 år, hade Sverige en fast myntfot, först mot silver därefter mot guld. Priserna steg och sjönk en aning, men medelvärdet låg rätt fast. 1914–1918 hade vi en krigsinflation men prisnivån återställdes i stor utsträckning genom efterkrigsdeflationen. Under mellankrigstiden hade Sverige ingen inflation.

Under efterkrigstiden inträdde en period med positiv inflation, som fram till slutet av 1960-talet varierade mellan 1 och 6 procent. Poängen i mitt teoretiska resonemang är emellertid att man måste skilja mellan förväntad inflation och faktisk inflation. Under denna tid var, enligt min mening, inflationen till stor del oförväntad. En period av ökande, men helt eller delvis oförväntad, inflation är ofta stimulerande för den ekonomiska aktiviteten. Eftersom den fullständiga informationen om att man gått till en permanent högre inflationsnivå släpar efter stiger de nominella räntorna till en början inte i takt med inflationen och realräntan blir därför låg, vilket gynnar den långsiktiga investeringsverksamheten. Motsatsen har vi observerat under 1990-talet. Man måste således skilja mellan *förväntad* och *realiserad* inflation. Sveriges perioder av god tillväxt har alltså alltid infallit under tider av låg förväntad inflation.

Äganderätter

I ett därpå följande avsnitt hävdar Johan Söderberg först att jag anser "att det under 1800-talet ägde rum ett fundamentalt systemskifte som innebar att det svenska samhällets institutioner genomgick en total omvandling till tillväxtfrämjande incitamentsstrukturer". Jag kan inte förneka att jag skrev exakt så, men vad jag menade var "i det närmaste total". Det framgår av nästa mening. "Det gällde nästan all lagstiftning".

Min huvudpoäng är att det inte är *en* institution som är viktig för ekonomisk till-

växt, utan ett helt knippe. Därför kan någon enstaka institution försämrats från tillväxtpunkt, som t ex tullhöjningarna i slutet av 1800-talet, utan alltför drastiska konsekvenser för tillväxten.

På motsvarande sätt är inte någon enstaka institution som t ex äganderätt eller utbildning ensam förmögen att initiera och bära upp en uthållig tillväxt. Flera av dem kan var och en utgöra ett *nödvändigt* villkor för tillväxt, fastän samtidigt ingen av dem utgör ett tillräckligt villkor. Robert E Lucas [1988] framställde det som om utbildning skulle vara nyckeln till ekonomisk utveckling. I min bok gör jag kommentaren att Sverige var ett av de högst utbildade länderna i världen i början av 1800-talet, men någon ekonomisk utveckling att tala om hade då ännu inte synt till. Andra nödvändiga institutionella förändringar hade ännu inte ägt rum.

Vidare säger Johan Söderberg att jag hävdar: "Tesen är att äganderätten säkrades under årtiondena efter antagandet av 1809 års grundlag med dess maktdelningsprincip". Varefter han tar detta till utgångspunkt för en längre diskussion om att den privata äganderätten aldrig var hotad under 1700-talet. Men här har något missförstånd uppstått. Jag framhåller aldrig att det var ändringar i äganderätten av fast egendom som ägde rum i början av 1800-talet och som blev av avgörande betydelse.

Vad jag säger är istället att utvecklingen efter 1809 ledde till en mer liberal syn på lagstiftningen vilket medförde en ny civillag från 1826, näringsfrihetslagstiftningen 1846 och 1864, en ny aktiebodelagslag från 1848 och en ny, modern banklag från 1864. Alla dessa utgjorde viktiga institutionella förändringar för näringslivets expansionsmöjligheter och har ingenting att göra med den av Johan Söderberg diskuterade äganderätten till fast egendom.

Vidare leder hans argumentering fram till att "Jag skulle vilja argumentera för

att tillväxten, och drivkrafterna för tillväxt, var av äldre datum”:

”Det vanligaste sättet att se på perioderna av ekonomisk dynamik före industrialiseringen är att urskilja en fas av ökad tillväxt efter Karl XII:s krig, alltså från 1720 och framåt, och en annan och mer accentuerad tillväxtfas efter Napoleonkrigen, senast från omkring 1830. Jag tror att det ligger mycket i det här etablerade synsättet. Det väsentliga är att tillväxtfasen från 1830 i tiden föregår den liberala reformverksamheten. Givetvis gäller detta i ännu högre grad den föregående expansionen i svensk ekonomi, som drog igång efter det stora nordiska krigets slut och fortsatte under resten av 1700-talet.” (Söderberg [1995, s 52]).

Här förstår jag faktiskt inte alls hur Johan Söderberg tänker. Det som det gäller att förklara är hur och varför Sverige fick en hög och uthållig tillväxt, hur Sverige blev rikt. Enligt alla som jag läst började en sådan acceleration i BNP omkring 1870-talet. Vad betyder det då om vi hade någon liten expansion på 1720-talet eller 1830-talet efter tunga krigsperioder, då en viss

återhämtning är naturlig, utan att det övergick i uthållig tillväxt.

Efter dessa tillrättalägganden av min syn på teori och empiri vill jag tacka Johan Söderberg för hans konstruktiva kritik av min bok. Jag är övertygad om att offentlig debatt om vetenskapliga resultat är positiv för vetenskapens utveckling. Vi har alldeles för litet av det slaget i Sverige. Här har *Ekonomisk Debatt* en stor uppgift. Jag gratulerar de nya redaktörerna för deras initiativ.

Referenser

- Davis, L & North, D, [1971], *Institutional Change and American Economic Growth*, Cambridge University Press, Förlagsort.
- Lucas, R E, [1988], "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, vol 22, s3-42.
- Myhrman, J, [1994], *Hur Sverige blev rikt*, SNS Förlag, Stockholm.
- North, DC,[1981], *Structure and Change in Economic History*, Norton, Förlagsort.
- North, D & Thomas, R, [1973], *The Rise of the Western World*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Söderberg, J, [1995], "Nytolkning av vårt förflutna", *Ekonomisk Debatt*, årg 23, nr 9, s 49-54.